

Nr 42.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1938 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avbrytande av havandeskap m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 18 februari 1938 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 136, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna förslag till

- 1) lag om avbrytande av havandeskap;
- 2) lag om ändring i 14 kap. strafflagen;
- 3) lag angående ändrad lydelse av 3 och 5 §§ lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 254 av herr *Myrdal* och

nr 256 av herr *Emil Andersson m. fl.* samt

inom andra kammaren:

nr 378 av herr *Olsson* i Staxäng *m. fl.* och

nr 381 av herr *Nordström* i Kramfors *m. fl.*

I motionen I: 254 hemställes, att riksdagen ville, i samband med antagandet av propositionen, i skrivelse till Kungl. Maj:t påkalla skyndsamma och verk samma åtgärder till en vidgad och förbättrad sexualupplysning samt — i den mån riksdagens medverkan kan vara erforderlig — anhålla att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag härutinnan till 1939 års riksdag.

I motionerna I: 256 och II: 378, vilka äro likalydande, hemställes, att propositionen ej måtte av riksdagen bifallas.

I motionen II: 381 hemställes, att riksdagen måtte bifalla propositionen med följande ändringar och tillägg till 1 och 4 §§ i lagförslaget:

§ 1.

Havandeskap — — — avbrytas: 1. när på grund — — — hälsa; 2. när kvinna — — — handlingsfrihet; 3. när med skäl — — — sjukdom; 4. när

kvinnans ekonomiska och sociala belägenhet är sådan att det väntade barnet skulle åsamka henne själv stora lidanden och svårigheter. Avbrytande — — — vecka.

§ 4.

Den läkare som utför ingreppet skall i skriftligt utlåtande angiva förut-sättningarna härför.

Avbrytande — — — åtgärden.

I fråga om de skäl som ligga till grund för de genom propositionen fram-lagda lagförslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. Beträffande motiveringen till motionär-ernas yrkanden hänvisas till motionerna.

Fosterfördrivning är i svensk rätt straffbelagd enligt 14 kap. 26—28 §§ strafflagen. På grund av allmänna rättsgrundsatser anses emellertid avbry-tande av havandeskap vara tillåtet, då åtgärdens företagande med hänsyn till föreliggande sjukdom eller kroppsfel hos kvinnan befinnes nödvändig för att undanröja en allvarlig fara för hennes liv eller hälsa (medicinska indika-tioner). Däremot anses i allmänhet att varken s. k. humanitära, eugeniska eller sociala skäl kunna göra en fosterfördrivning strafffri.

Frågan om den straffrättsliga behandlingen av fosterfördrivning har stått på dagordningen sedan lång tid tillbaka. I detta avseende må särskilt erin-ras om ett av tillkallade sakkunniga den 10 januari 1921 avgivet betänkan-de och förslag rörande ändring i 14 kap. 22—27 §§ strafflagen, vilket förslag den 13 juni 1921 upphöjdes till lag. Härigenom nedsattes bland annat straff-satserna för fosterfördrivning avsevärt. Frågan har därefter aktualiserats genom en av medicinalstyrelsen anordnad undersökning av abortförekom-sten i Sverige under senare år och vissa därmed sammanhängande spörsmål.

Sedan Kungl. Maj:t den 24 september 1934 beslutit tillsättande av en *kom-mitté* med uppdrag att, på grundval av den inom medicinalstyrelsen verk-ställda utredningen i ämnet, utarbeta förslag till lagstiftning om rätt i vissa fall till avbrytande av havandeskap ävensom förslag till ändrad lagstiftning om straff för fosterfördrivning, utsåg dåvarande chefen för justitiedeparte-mentet enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande generaldirektören och chefen för medicinalstyrelsen *Nils Hellström* till ledamot och ordförande i kommittén samt kallade till övriga ledamöter i kommittén justitiekanslern *Karl-Gustaf Hjärne*, praktiserande läkaren *Gerda Kjellberg*, professorn i obstetrik och gynekologi vid karolinska medikokirurgiska institutet *John Olow*, praktise-rande läkaren *Alma Sundquist* samt professorn i straffrätt vid universitetet i Uppsala *Folke Wetter* ävensom förordnade till sekreterare hos kommittén assessorn vid hovrätten över Skåne och Blekinge *Maths Heüman*, varjämte amanuensen *Lennart Löfquist* utsågs till biträdande sekreterare hos kom-mittén.

Efter framställning av kommittén kallade nämnde departementschef professorn vid universitet i Uppsala *Nils von Hofsten* att i egenskap av sakkunnig biträda kommittén vid behandling av frågan om avbrytande av havandeskap på så kallad eugenisk indikation samt byråchefen *Karl Arvid Edin* och filosofie doktorn *Axel Mebius* att såsom sakkunniga biträda kommittén vid statistisk bearbetning av visst material. Beträffande vissa frågor rådgjorde kommittén med sekreteraren hos Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundets avdelning för barnavård *Lars Barkman*.

På därom gjord framställning erhöll kommittén den 26 oktober 1934 Kungl. Maj:ts bemyndigande att över preliminära författningsförslag jämte motiv låta införskaffa yttranden från de myndigheter och sammanslutningar, kommittén kunde finna erforderligt. Sedan sådana preliminära förslag med tillhörande allmän och speciell motivering upprättats, remitterades desamma till vissa myndigheter och sammanslutningar. De inkomna yttrandena befordrades jämte berörda förslag till trycket (statens off. utr. 1935: 13).

Sedan yttranden sålunda inkommit upprättade kommittén ett den 4 maj 1935 dagtecknat slutligt betänkande i ämnet (statens off. utr. 1935: 15). Betänkandet innehåller av motiv åtföljda förslag till följande lagar:

- 1) lag om avbrytande av havandeskap;
- 2) lag om ändrad lydelse av 14 kap. 26, 27 och 28 §§ strafflagen;
- 3) lag angående ändrad lydelse av 2 § 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt
- 4) lag angående ändrad lydelse av 3 och 5 §§ lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten.

I fråga om innehållet i kommitténs förslag må lämnas följande redogörelse.

Enligt 1 § första stycket förslaget till lag om avbrytande av havandeskap får havandeskap avbrytas i tre olika grupper av fall: på humanitära skäl, på sociala skäl och på eugeniska skäl.

Humanitär indikation föreligger när havandeskapet uppkommit av våldtäkt eller av könsumgänge mellan personer i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svågerlag eller mellan syskon, eller när kvinnan vid hävdandet ej fyllt femton år eller var sinnessjuk eller sinnesslö, eller när kvinnan eljest hävdats med grovt åsidosättande av hennes handlingsfrihet.

Social indikation är förhanden när barnets tillkomst skulle ådraga kvinnan varaktig nöd eller ofärd som finnes icke kunna på annat sätt avvärjas. Enligt kommitténs motivering innefattas under de sociala indikationerna huvudsakligen tre typfall. 1) I första hand skulle under bestämningen i fråga ingå sådana fall där det föreligger — icke såsom vid de medicinska indikationerna en påvisbar fysisk eller psykisk *sjukdom* — men en fysisk eller psykisk *svaghet* hos kvinnan samt barnets tillkomst med hänsyn till denna svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa. Under denna indikation, som plägar betecknas såsom blandat medicinsk-social indikation eller utvidgad medicinsk indikation, ingå företrädesvis de

så kallade utsläpade mödrarna. 2) Bestämningen skulle vidare omfatta de fall där på grund av havandeskapet ett varaktigt ekonomiskt nödläge skulle uppstå för kvinnan. 3) Ytterligare skulle under definitionen ingå sådana fall då en ogift kvinna på grund av havandeskapet skulle bli utsatt för vad man brukar beteckna såsom 'social vanära'. De under 2) och 3) angivna fallen ha ofta sammanfattande angivits såsom rent sociala indikationer i motsats till de under 1) omnämnda blandat medicinsk-sociala indikationerna.

Eugenisk indikation föreligger när med skäl kan antagas att kvinnan eller det väntade barnets fader genom arvsanlag kommer att på avkomlingar överföra sinnessjukdom, sinnesslöhet eller svår kroppslig sjukdom.

För samtliga nu angivna fall gäller enligt 1 § andra stycket att ingreppet ej får företagas efter havandeskapets tjugonde vecka.

Enligt 1 § tredje stycket skall lagen icke äga tillämpning på avbrytande av havandeskap som äger rum på medicinska skäl. Ingrepp på denna grund lämnas liksom hittills oreglerade. I motiven förutsättes emellertid att bestämmelser skola utfärdas om skyldighet för läkare som framkallat abort på medicinsk indikation att därom avgiva rapport till medicinalstyrelsen.

Havandeskap får i regel icke avbrytas på grund av nyss omförmälda arvsanlag hos kvinnan utan att hon jämväl steriliseras (2 §). Abortframkallning får äga rum även å en kvinna som på grund av rubbad själsverksamhet saknar förmåga att lämna giltigt samtycke till åtgärden. Om kvinnan har sådan förmåga, får ingreppet företagas endast på hennes egen begäran (3 §).

Prövningen av frågan huruvida förutsättningarna för avbrytande av havandeskap föreligga skall företagas av två legitimerade läkare. Den ene av de prövande läkarna skall vara av Kungl. Maj:t särskilt förordnad att pröva ärenden av detta slag. Ingreppet får icke äga rum förrän de prövande läkarna i skriftligt utlåtande förklarat förutsättningarna för åtgärden vara förhanden. Prövningen kan ock, om sökanden så önskar, verkställas av medicinalstyrelsen. Prövning av medicinalstyrelsen är obligatorisk då fråga är om abortframkallning på grund av eugenisk indikation eller då kvinnan på grund av rubbad själsverksamhet saknar förmåga att lämna giltigt samtycke till åtgärden (4 §). Rörande prövningsinstansens fullgörande av sin uppgift — vari, då fråga är om social indikation, i regel ingår undersökning huruvida kvinnan kan hjälpas på annat sätt än genom havandeskapets avbrytande — stadgas i 5 § att vissa kvinnan närstående personer m. fl. i regel skola beredas tillfälle att avgiva yttrande innan prövning sker huruvida havandeskapet må avbrytas.

Avbrytande av havandeskap får enligt 6 § verkställas endast av legitimerad läkare samt skall utföras å lasarett eller därmed jämförlig allmän anstalt eller ock å sjukstuga. Därest medicinalstyrelsen så finner erforderligt, kan styrelsen beträffande annan anstalt medgiva att sådan åtgärd må företagas där. I motiven förutsättes att för vinnande av kontroll och övervakning av lagens tillämpning i administrativ väg skall lämnas föreskrift om skyldighet för läkare som verkställt avbrytande av havandeskap att inom viss tid insända berättelse härom till medicinalstyrelsen.

Förslaget innehåller vidare bestämmelser om tystnadsplikt (7 §) och om klagan mot medicinalstyrelsens beslut i ärende angående avbrytande av havandeskap (8 §).

Beträffande straffbestämmelserna, som innehållas dels i 9—13 §§ av förevarande förslag och dels i förslaget om ändrad lydelse av 14 kap. 26, 27 och 28 §§ strafflagen, gäller att straff för fosterfördrivning enligt 14 kap. strafflagen icke inträder då ett havandeskap avbrutits med stöd av nyss angiven prövning (14 kap. 28 §). Har prövning ej ägt rum, inträder däremot straff för fosterfördrivning, även om indikation varit för handen. I övrigt föreslås inga andra ändringar i straffbestämmelserna i 14 kap. strafflagen, än att kvinnan själv kan frias från straff eller i visst fall straffet nedsättas, om omständigheterna äro synnerligen mildrande, samt att kvinnan själv blir strafffri, om havandeskapet avbrutits av legitimerad läkare även om föreskriven prövning icke ägt rum (14 kap. 26 §). Särskilda straffbestämmelser givas i förslaget till lag om avbrytande av havandeskap dels för den som efter behörig prövning utan att vara legitimerad läkare avbryter eller söker avbryta havandeskap å annan (10 §), dels för fel eller försummelse av läkare i vissa fall vid prövning av ärende angående avbrytande av havandeskap (11 §), dels ock för den som lämnar falsk förklaring till myndighet eller läkare i sådant ärende, såvida havandeskapet blev avbrutet (12 §). Dessutom uppställas en generell straffbestämmelse för överträdelse eller åsidosättande av förslagets föreskrifter i andra fall (13 §).

Med de i lagen om behörighet att utöva läkarkonsten föreslagna ändringarna avsågs att öppna möjlighet för medicinalstyrelsen att frångå en läkare legitimationen, om han dömts till straff för fosterfördrivning eller för överträdelse av bestämmelserna i lagen om avbrytande av havandeskap, även om straffet bestämts allenast till fängelse.

Kommittén var enhällig utom såtillvida att två av kommitténs ledamöter i särskilt yttrande förordade dels att frågan huruvida åtal för fosterfördrivning mot kvinnan skall väckas bör underställas justitiekanslerns prövning och avgörande med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet och dels att sådant åtal ej må väckas sedan ett år förflutit efter det brottet skedde.

L a g r å d e t, vars utlåtande inhämtades över de av kommittén utarbetade lagförslagen ävensom över de bestämmelser kommitténs minoritet i det särskilda yttrandet förordat, uttalade bland annat, att frågan i vad mån det borde vara tillåtet eller åtminstone lämnat utan straffrättslig påföljd att avbryta havandeskap utan tvivel vore förtjänt av lagstiftarens synnerliga uppmärksamhet icke blott på grund av den oroväckande ökningen av de kriminella aborternas antal utan ock i betraktande av att ökningen kunnat ske utan någon kraftigare reaktion från de rättsvärdande myndigheternas sida. Med hänsyn särskilt till sistnämnda omständighet framstode det såsom en angelägenhet av vikt att tillse huruvida icke våra strafflagsbestämmelser på området i större eller mindre utsträckning stode i strid med det allmänna rättsmedvetandet och i följd därav tarvade revision. Ett övervägande av det föreliggande spörsmålet torde väl giva vid handen att vår

nuvarande lagstiftning på området icke i alla avseenden tillfredsställde det allmänna rättsmedvetandet.

Vidare uttalade lagrådet att riktigheten av kommitténs mening att även i andra fall än då kvinnans liv eller hälsa vore i fara kunde föreligga en intressekollision, som borde göra abortingripande tillåtet, näppeligen kunde förnekas. Det vore här fråga icke om en självständig individs liv utan om ett endast potentiellt liv, och mot värdet av detta borde väl kunna sättas icke blott såsom vid de medicinska indikationerna hänsyn till kvinnans liv eller hälsa utan även andra värden försåvitt de vore av tillräcklig betydelse. Men det måste framhållas att i dessa fall, då man hade att mot varandra väga intressen som vore mer eller mindre inkommensurabla, svårigheterna att bedöma, huruvida en intressekollision som borde göra abortframkallning tillåtlig skulle anses vara för handen, tedde sig betydligt större än när det gällde förefintligheten av medicinsk indikation.

Lagrådet fann emellertid icke anledning till erinran mot avbrytande av havandeskap på eugeniska indikationer. Likaså delade lagrådet i huvudsak kommitténs uppfattning beträffande abort på humanitära skäl. Däremot ansåg lagrådet att i en blivande lag av de sociala indikationerna borde upptagas endast de blandat medicinsk-sociala och att i samband härmed även de medicinska indikationerna borde göras till föremål för lagstiftning.

Till stöd för sin ståndpunkt att havandeskap icke borde få avbrytas vid rent sociala indikationer åberopade lagrådet bland annat att vid dessa indikationer — i motsats till vad fallet vore vid de övriga indikationerna — i verklig mening fasta och objektiva hållpunkter såväl för indikationernas beskrivande i lag som för deras beaktande vid rättstillämpningen nästan helt och hållet saknades. Man kunde därför icke värja sig för den bestämda farhågan att utvecklingen komme att glida ut i en allt större, av kommittén icke åsyftad efterlåtenhet. Sannolikt skulle de rent sociala indikationerna i den form de föreslagits även komma att försämra läget för många kvinnor, vilken om det berodde uteslutande på henne själv skulle vilja bära fram sitt barn, ity att lagen kunde komma att åberopas till stöd för hennes omgivnings måhända av själviska motiv förestavade övertalningsförsök i motsatt riktning. Lagrådet framhöll vidare att man i det stora flertalet av de från läkarhåll avgivna yttrandena över kommitténs preliminära förslag mer eller mindre kraftigt motsatt sig att en för läkare i allmänhet så främmande uppgift som utredning och prövning angående förekomsten av sociala indikationer ålades läkarna. Lagrådet påpekade emellertid, att den omständigheten att just de, vilkas medverkan vore nödvändig för lagens lyckliga genomförande i praktiken, ställde sig så avvisande som skett utgjorde ett tungt vägande skäl mot godtagande av de sociala indikationerna.

I avseende på den blandat medicinsk-sociala indikationen uttalade lagrådet att mot denna indikation syntes icke på det hela taget kunna göras gällande de invändningar som lagrådet riktat mot de rent sociala indikationerna, under förutsättning att man vid angivandet av den blandat medicinsk-sociala indikationens innehåll fasthölle vid att såsom förutsättning skulle ingå en

vid tiden för abortfrågans prövning förefintlig så betydande kroppslig eller själslig svaghet hos kvinnan att en samvetsgrann läkare måste säga sig att, med hänsyn jämväl till de förhållanden under vilka kvinnan vore hänvisad att leva, hon icke kunde utan allvarlig och påtaglig fara för hälsan utstå den påfrestning, som skulle föranledas av havandeskapet och förlossningen samt det späda barnets vård.

Sedan lagrådets utlåtande den 30 oktober 1935 avgivits, anbefallde Kungl. Maj:t den 13 december 1935 befolkningskommissionen att avgiva yttrande över de sociala och eugeniska indikationerna sådana desamma bestämts i kommitténs förslag. Den 29 januari 1937 avgav kommissionen det anbefallda yttrandet (statens offentl. utredn. 1937: 6). Kommissionen tillstyrkte däri i princip de av kommittén föreslagna eugeniska indikationerna men förordade vissa jämkningar i kommittéförslaget, huvudsakligen för att bringa detsamma i överensstämmelse med vad kommissionen föreslagit i ett tidigare avgivet betänkande angående sterilisering (statens offentl. utredn. 1936: 46). Beträffande de sociala indikationerna framhöll kommissionen i likhet med kommittén angelägenheten av att omfattande åtgärder från samhällets sida vidtoges för att motverka uppkomsten av sådana situationer, i vilka kvinnor av fara för nöd eller ofärd dreves att framkalla abort. Dessa samhälleliga åtgärder innefattade dels en verksamhet på det socialpedagogiska fältet och dels socialekonomiska reformer. I fråga om de närmare riktlinjerna för detta socialpedagogiska och socialekonomiska reformarbete hänvisade kommissionen till ett flertal förslag, som kommissionen redan framlagt eller hade under utarbetande. Under förutsättning av att detta omfattande reformprogram genomfördes avstyrkte kommissionen kommitténs förslag att havandeskap skulle få avbrytas på grund av rent sociala indikationer ('ekonomisk nöd', 'social vanära' och dylikt). Däremot förordade kommissionen att abortframkallning skulle vara medgiven vid blandat medicinsk-sociala indikationer ('utsläpade mödrar' och dylika fall). Kommissionen framhöll vidare att därest i överensstämmelse med kommissionens uppfattning abortframkallning icke medgaves på rent sociala utan blott på blandat medicinsk-sociala indikationer, borde det enligt kommissionens mening — framförallt med hänsyn till svårigheterna att draga en bestämd gräns mellan medicinska och blandat medicinsk-sociala indikationer — övervägas, huruvida icke på sätt även lagrådet föreslagit jämväl tillåtligheten av abortframkallning på medicinska indikationer borde lagfästas. I lagen om avbrytande av havandeskap borde då såväl de medicinska som de blandat medicinsk-sociala indikationerna inbegripas i ett enhetligt stadgande om abortframkallning av hälsoskäl. Möjlighet borde dock givetvis lämnas öppen för läkare att utan det föreskrivna prövningsförfarandet företaga abort, då ett snabbt ingripande vore nödvändigt med hänsyn till sjukdom hos kvinnan. Kommissionen framhöll slutligen att det borde övervägas, huruvida icke en särskild ställning lämpligen kunde beredas sådana kvinnor, som trots de förutsatta sociala reformerna faktiskt genom

nödställd belägenhet förts till fosterfördrivning. I sistnämnda avseende framhöll kommissionen att det kunde ifrågasättas huruvida man ej, såsom förordats av en minoritet inom kommittén, kunde medgiva åklagarmyndigheten rätt att diskretionärt pröva om i det särskilda fallet åtal mot kvinnan borde anställas eller icke.

Den 22 juni 1937 anmodade chefen för justitiedepartementet medicinalstyrelsen att, efter hörande av de myndigheter och sammanslutningar som styrelsen funne erforderligt, avgiva yttrande i frågan huruvida ett bestämmande av indikationerna i huvudsaklig överensstämmelse med vad lagrådet förordat borde medföra en omläggning av det prövningsförfarande beträffande indikationernas förhandenvaro som av kommittén föreslagits samt, därest en sådan omläggning funnes böra företagas, utarbeta förslag därtill. Medicinalstyrelsen avgav — efter att hava infordrat yttranden från centralstyrelsen för Sveriges läkarförbund, styrelserna för svenska provinsialläkarföreningen, svenska stadsläkareföreningen, svenska lasarettsläkarföreningen, psykiatriska föreningen och svenska gynekologförbundet — den 23 december 1937 utlåtande i frågan.

I sitt yttrande framhöll medicinalstyrelsen att den av lagrådet givna utformningen av indikationerna måste anses ägnad att i väsentliga delar häva de betänkligheter styrelsen tidigare hyst mot en lagreglering av frågan om abortframkallning. Styrelsen föreslog att de blandat medicinsk-sociala indikationerna i den blivande författningstexten sammanfördes med de rent medicinska indikationerna. Enligt styrelsens uppfattning skulle i de medicinska indikationerna ingå de fall, i vilka på grund av sjukdom eller kroppsfel hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa, och i de blandat medicinsk-sociala de fall, i vilka med hänsyn till svaghet hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra sådan fara.

Till grund för den överarbetning av förslagen som ägt rum inom justitiedepartementet har lagts den uppfattning beträffande lagstiftningens grunder varåt lagrådet i sitt yttrande givit uttryck. På grund härav har en omarbetning av förslagen företagits på en del punkter. Även de av lagrådet framställda detaljanmärkningarna ha vid förslagens överarbetning i huvudsak iakttagits.

Den huvudsakliga innebörden av de genom propositionen framlagda lagförslagen framgår av ett av *föredragande departementschefen* vid propositionens avlåtande till statsrådsprotokollet hållet anförande, i hithörande delar så lydande:

»Vad först beträffar förslaget till *lag om avbrytande av havandeskap* har lagrådet, såsom förut nämnts, i fråga om de i 1 § uppställda indikationerna för framkallande av abort förordat att i en blivande lag å ena sidan de rent sociala indikationerna skulle uteslutas och å andra sidan införas de medicinska och blandat medicinsk-sociala. I likhet med lagrådet, vars mening synes ha omfattats såväl av det övervägande flertalet av de myndigheter och samman-

slutningar, som avgivit yttrande över kommitténs preliminära förslag, som ock av befolkningskommissionen, finner jag att abortframkallning såvitt angår de av kommittén upptagna sociala indikationerna bör medgivas allenast vid blandat medicinsk-social indikation (utsläpade mödrar och liknande fall) men däremot icke vid rent sociala indikationer (ekonomisk nöd, 'social vanära' och dylikt).

Denna ståndpunkt överensstämmer med den nya danska lagstiftningen på ifrågavarande område. Genom en i Danmark år 1937 antagen lag har nämligen beretts möjlighet till avbrytande av havandeskap vid blandat medicinsk-sociala indikationer under det att lagen — i motsats till vad som föreslagits av den danska abortlagstiftningskommittén — icke medgiver att sådant ingrepp företages vid rent sociala indikationer.

Därest man, i enlighet med vad nu föreslagits, av de sociala indikationerna endast godkänner de blandat medicinsk-sociala, lär det, med hänsyn till den flytande gränsen mellan de medicinska och de blandat medicinsk-sociala indikationerna, vara erforderligt att även upptaga de medicinska indikationerna i lagen. Därigenom skulle främst uppnås att frågan om förhandenvaron av medicinsk indikation kommer att bli underkastad en betryggande prövning. Att en sådan är påkallad synes bekräftas såväl av erfarenheterna från Norge som ock av de anmälningar från läkare rörande framkallade aborter vilka avgivits jämlikt en av medicinalstyrelsen den 28 juni 1935 utfärdad kungörelse angående berättelse om verkställt avbrytande av havandeskap. Vid angivandet av nu ifrågavarande båda grupper av indikationer torde man, såsom medicinalstyrelsen föreslagit, lämpligen böra sammanfatta dessa under en bestämning. Det föreslås sålunda att i 1 § 1. upptaga ett stadgande av innehåll att havandeskap må avbrytas, när på grund av sjukdom, kroppsfel eller svaghet hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa. Därvid åsyftas med uttrycken 'sjukdom' och 'kroppsfel' fall av rent medicinsk indikation och med 'svaghet' fall av blandat medicinsk-social indikation.

Beträffande de humanitära indikationerna har lagrådet förklarat att lagrådet på denna punkt i huvudsak delade kommitténs uppfattning men ansåge att kommittén i vissa avseenden gått för långt. Lagrådet har sålunda uttalat att åsidosättande av kvinnans handlingsfrihet borde upptagas såsom indikationsgrund endast i fall då detta skett genom handlingar, som vore av den svåra art att straffarbete därå enligt lag kunde följa. Därjämte borde fordras att åtal eller angivelse beträffande brottet skett. De sålunda föreslagna inskränkningarna synas befogade. I övrigt lär, såsom kommittén föreslagit, abort på grund av humanitär indikation böra få framkallas då havandeskapet uppkommit av könsumgänge mellan personer i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svägerlag eller mellan syskon, eller när kvinnan vid hävdandet ej fyllt femton år eller var sinnessjuk eller sinnesslö. Vid angivandet i lagtexten av de humanitära indikationer, som sålunda böra upptagas, torde, med hänsyn till de ändringar som under år 1937 genomförts i 15 och 18 kap. strafflagen, vara lämpligt att, i stället för att direkt angiva de omstän-

digheter som skola utgöra indikationsgrund, hänvisa till de paragrafer i strafflagen som kriminalisera förfaranden av nu ifrågavarande slag. Härigenom vinnes ock den fördelen att bestämmelsernas innebörd tydligare framträder. Har kvinnan hävdats under omständigheter varom förmåles i 18 kap. 6 § strafflagen, är det emellertid — med hänsyn till att detta lagrum är tillämpligt även om i det speciella fallet något missbruk av auktoritetsförhållande ej förelegat — icke tillräckligt att hänvisa till nämnda paragraf utan därjämte måste i lagtexten angivas att hävdandet i det förevarande fallet ineburit ett grovt åsidosättande av kvinnans handlingsfrihet. Genom en hänvisning till de särskilda paragraferna i strafflagen torde även den anmärkning bliva tillgodosedd som lagrådet riktat mot uppställandet av sinnessjukdom såsom indikationsgrund, nämligen att i lagtexten borde givas tydligare uttryck åt vad med sinnessjukdom i detta sammanhang förstodes. I 1 § 2. har i enlighet med vad nu anförts upptagits stadgande om de humanitära indikationerna. Stadgande att avbrytande av havandeskap i vissa av dessa fall må äga rum endast efter angivelse eller åtal av brottet har intagits såsom ett första stycke i 2 §.

Tre av lagrådets ledamöter hava uttalat att den indikationsgrund som skall föreligga då kvinnan vid hävdandet ej fyllt femton år borde göras mindre kategorisk. Nämnda ledamöter hava sålunda förordat att avbrytande av havandeskap på nu angivna indikationsgrund icke borde få äga rum, när den som har vårdnaden om kvinnan icke biträtt hennes begäran, utan att särskilda omständigheter talade för åtgärdens företagande. Stadgande här om har synts böra upptagas såsom andra stycke i 2 §.

Vad beträffar de eugeniska indikationerna har befolkningskommissionen föreslagit att kommitténs förslag på denna punkt skulle undergå vissa jämkningar. Då dessa ändringar huvudsakligen föreslagits i syfte att bringa lagen i denna del i överensstämmelse med kommissionens tidigare avgivna lagförslag rörande sterilisering, torde med de av kommissionen ifrågasatta jämkningarna böra anstå till en blivande reformering av steriliseringslagstiftningen. Det av kommittén föreslagna stadgandet har sålunda oförändrat upptagits i 1 § 3.

Enligt 1 § andra stycket i kommitténs förslag skulle avbrytande av havandeskap ej få företagas efter havandeskapets tjugonde vecka. Medicinalstyrelsen har i sitt förut omförmälda yttrande uttalat att frågan härom komme i ett delvis nytt läge, därest även de medicinska indikationerna i lagen reglerades. Styrelsen har sålunda framhållit att uppställandet av en bestämd tidsgräns efter vilken avbrytande av havandeskap icke finge ske icke kunde ifrågakomma vid fall av medicinsk indikation. Vid övriga indikationer har styrelsen, i överensstämmelse med den mening som styrelsen givit uttryck åt redan i sitt yttrande över kommitténs preliminära förslag, förordat att tidsgränsen bestämdes till tjugufjärde havandeskapsveckan. Att då fråga är om rent medicinsk indikation någon tidsgräns icke bör uppställas lär vara uppenbart. Beträffande övriga indikationer synas skäl ej före-

ligga att frångå den av kommittén föreslagna tjuguveckors gränsen. Bestämmelser i nu ifrågavarande avseende ha upptagits i 1 § andra stycket.

Rörande första och andra styckena i 2 § må hänvisas till vad tidigare anförts. I tredje stycket av denna paragraf har, med viss av lagrådet förordad redaktionell jämkning, upptagits ett av kommittén i 2 § av dess förslag intaget stadgande att i vissa fall avbrytande av havandeskap ej må äga rum utan att kvinnan steriliseras.

I 3 § har i överensstämmelse med 3 § i kommitténs förslag upptagits bestämmelse rörande kvinnans samtycke till havandeskapets avbrytande.

Vad beträffar de i 4 § av kommitténs förslag givna bestämmelserna angående prövningsförfarandet må framhållas att detta spörsmål i viss mån kommit i ändrat läge genom att å ena sidan de rent sociala indikationerna utslutits och å andra sidan de medicinska indikationerna reglerats. Det torde vara lämpligt att här till en början upptaga frågan huru prövningsförfarandet bör vara anordnat vid medicinska och blandat medicinsk-sociala indikationer. I första hand ankommer det härvid på prövningsinstansen att undersöka huruvida kvinnan kan hjälpas på annat sätt än genom havandeskapets avbrytande. Är fråga om blandat medicinsk-sociala indikationer, kommer denna undersökning väl oftast att avse frågan huruvida icke genom till buds stående sociala hjälpåtgärder av något slag konfliktläget kan undanröjas. Prövningsinstansen måste alltså vara så sammansatt att den blir väl skickad för denna del av sin uppgift. Därest det skulle befinnas att kvinnans nödläge icke sålunda kan avhjälpas, ankommer det på prövningsinstansen att avgöra huruvida fallet är sådant att abortframkallning enligt lagen må företagas. Prövningen måste alltså läggas i sådana händer att garantier erhållas för en grundlig och objektiv prövning av indikationerna.

En prövningsinstans med dessa uppgifter synes kunna vara anordnad på tre olika sätt: central prövning, lokal prövning eller förprövning av lokal instans, vilkens beslut, därest detsamma innebär bifall till kvinnans framställning, för stadfästelse underställes en central instans. Av dessa möjligheter torde, såsom även kommittén ansett, den centrala prövningen icke böra ifrågakomma. I valet mellan lokal prövning och lokal förprövning med underställning har kommittén förordat det förra alternativet under det att lagrådet — som emellertid vid sitt ställningstagande till denna fråga utgick ifrån att indikationerna komme att bestämmas i enlighet med vad kommittén föreslagit och alltså omfatta även rent sociala indikationer, men däremot ej de rent medicinska — uttalat sig för det senare alternativet varvid underställning skulle ske till medicinalstyrelsen. Medicinalstyrelsen har i sitt förut berörda yttrande förordat att de tveksamma fallen, till vilka styrelsen hänförde fall av blandat medicinsk-social indikation (svaghet hos kvinnan) skulle underställas styrelsen under det att vid fall av rent medicinsk indikation (sjukdom eller kroppsfel hos kvinnan) endast lokal prövning skulle äga rum.

Då lagrådet och medicinalstyrelsen förordat en obligatorisk underställning

av den lokala instansens beslut, har skälet härför varit det, att det ansetts att ett lokalt prövningsförfarande icke innebure tillräckliga garantier för en objektiv prövning av frågan om förutsättningarna för ingrepp föreläge. Emellertid synes med skäl kunna ifrågasättas om icke även med en lokal prövningsinstans kan uppnås en tillförlitlig prövning, därest den lokala instansen erhåller en tillfredsställande sammansättning och föreskrift meddelas om att rapport rörande verkställt avbrytande av havandeskap omedelbart skall ske till medicinalstyrelsen. Mot ett underställningsförfarande kan, oavsett de skäl av praktisk art som tala däremot, åberopas att ett sådant förfarande kan vara ägnat att minska den lokala instansens känsla av ansvar för prövningen och därför föranleda att framställningar från kvinnor om abort komma att av den lokala instansen tillstyrkas i större utsträckning än som överensstämmer med lagens mening. Och uppenbarligen kommer den uppfattning som den förprövande instansen intager i frågan att öva ett mycket stort inflytande vid den centrala instansens slutliga ställningstagande. Av nu angivna skäl finner jag att avgörandet bör anförtros åt en lokal instans.

Den lokala prövningsinstansen synes böra bestå av enbart läkare. Visserligen ha häremot i de yttranden som avgivits över kommitténs preliminära förslag från läkarhåll framställts vissa erinringar. Orsaken härtill torde emellertid huvudsakligen vara att tillskriva det förhållandet att de rent sociala indikationerna upptagits i förslaget och att alltså läkarnas prövning företrädesvis skulle komma att avse fall för vilka läkarna icke ansåges hava särskild kompetens. Av de yttranden som av flera läkarsammanslutningar avgivits i anledning av den förut berörda remissen från medicinalstyrelsen synes ock framgå att med en begränsning av indikationerna i enlighet med vad som nu föreslagits något motstånd från läkarhåll mot en prövningsinstans bestående enbart av läkare knappast kan anses föreligga.

Vad därefter angår frågan om vilka läkare som skola verkställa prövningen synes valet böra stå mellan kommitténs förslag, enligt vilket prövningen skulle företagas av kvinnans egen läkare jämte en av de läkare som av Kungl. Maj:t skulle förordnas att pröva ärenden av ifrågavarande slag, samt det av medicinalstyrelsen nu framlagda förslaget enligt vilket prövningen skulle verkställas av den läkare som utför ingreppet jämte en tjänsteläkare. Med hänsyn såväl till den begränsning i avseende på indikationerna, som nu föreslagits, som till den därav föranledda ändrade inställning hos läkarna, vilken kommit till uttryck i nyss berörda yttranden, synas de skäl som föranlett kommitténs förslag icke längre ha samma bärkraft. Man synes alltså kunna avstå från det omständliga förfarandet som utseende av särskilt förordnade läkare skulle innebära. Kravet på en samvetsgrann och objektiv prövning torde i lika mån bliva tillgodosett genom att en tjänsteläkare deltagar i prövningen. Tjänsteläkarna ha uppenbarligen stora förutsättningar att väl fullgöra även den del av prövningen som består i att undersöka om icke genom sociala hjälpåtgärder konfliktläget kan undanröjas. Att föreskriva att jämte en tjänsteläkare den läkare som skall utföra ingreppet skall deltaga i prövningen torde vara lämpligt bland annat därför att den verkställande läkaren

— oavsett vilka rättsregler som uppställas — i realiteten alltid måste, åtminstone i viss utsträckning, taga ställning till frågan om förutsättningarna för abortframkallning föreligga. På grund av vad sålunda anförts har jag stannat för den av medicinalstyrelsen förordade lösningen att den lokala instansen skall bestå av den läkare som utför ingreppet samt en tjänsteläkare. De närmare bestämmelserna om vilken tjänsteställning som skall vara erforderlig hos tjänsteläkaren synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela. Uppenbarligen kan det i vissa fall vara erforderligt att de prövande läkarna innan de fatta sitt beslut rådgöra med en specialist. Att i lagen intaga föreskrift härom torde emellertid icke vara erforderligt.

I avseende på prövningsförfarandet vid de humanitära indikationerna har medicinalstyrelsen förordat att jämväl vid dessa indikationer den lokala instansens beslut att medgiva abortframkallning borde, med undantag för de fall där havandeskapet uppstått av blodskam, underställas styrelsen. För min del anser jag det icke erforderligt att för dessa fall införa något annat prövningsförfarande än det som förordats för de medicinska och blandat medicinsk-sociala indikationerna. I den mån det vid prövningen gäller att taga ställning till frågor av juridisk innebörd, såsom exempelvis vid fall av våldtäkt, synes prövningsinstansen lämpligen böra rådgöra med vederbörande polis-, åklagar- eller domarmyndighet. Någon bestämmelse i lagen om skyldighet för de prövande läkarna att rådgöra med nämnda myndigheter torde emellertid icke vara erforderlig. En sådan rådplägnings bör lämpligen kunna äga rum i samma fria former som då vid medicinska eller medicinsk-sociala indikationer de prövande läkarna för visst fall finna erforderligt att konsultera någon läkare som specialiserat sig på viss sjukdomsgrupp.

Enligt kommitténs förslag skulle prövningen huruvida förutsättningarna för avbrytande av ett visst havandeskap äro förhanden vid nu behandlade indikationer kunna verkställas antingen av den lokala prövningsinstansen eller, därest kvinnan så önskade, av medicinalstyrelsen. En av lagrådets ledamöter har häremot anmärkt att om medicinalstyrelsen upptoges såsom en med de prövande läkarna sidoordnad första instans, skulle kvinnan kunna få samma fall, som hon underställt den lokala prövningsinstansen, prövat av medicinalstyrelsen utan att styrelsen hade möjlighet att, om kvinnan förtege att hon tidigare fått avslag, kontrollera att frågan redan prövats. Den av kommittén föreslagna anordningen med medicinalstyrelsen såsom sidoordnad instans synes även mig olämplig. Emellertid kan det ifrågasättas, huruvida icke, såsom av samma ledamot av lagrådet föreslagits, stadgandet kunde givas det innehåll, att om de prövande läkarna vore av olika mening rörande förhandenvaron av förutsättningarna för ett ingrepp eller det i annat fall enligt läkarnas uppfattning vore lämpligt att hänskjuta frågan till medicinalstyrelsen, ett sådant hänskjutande skulle äga rum. En sådan fakultativ underställning synes emellertid mindre lämplig bland annat därför att den praxis lätt kan tänkas uppstå att läkarna, i syfte att undgå den i regel ömtåliga prövningen, i stor omfattning komme att hänskjuta avgörandet till medicinalstyrelsen.

Vid eugeniska indikationer synes, såsom kommittén föreslagit och lagrådet tillstyrkt, prövningen böra verkställas centralt och av medicinalstyrelsen. Även i de fall, där kvinnan på grund av rubbad själsverksamhet saknar förmåga att lämna giltigt samtycke till avbrytande av havandeskapet, synes, såsom kommittén föreslagit, prövningen böra verkställas direkt av styrelsen.

Beträffande prövningens innehåll och form synes det lämpligt att, såsom kommittén förordat, stadga att havandeskapet icke må avbrytas med mindre de båda läkarna i skriftligt utlåtande förklarar förutsättningarna för åtgärdens vidtagande vara förhanden. Lagrådet har ifrågasatt, om icke åt detta stadgande borde givas en avfattning som utmärkte att de båda läkarnas prövning icke vore slutgiltigt avgörande för frågan huruvida verkställighet må ske. Då prövningsinstansen endast kunde utgå från förhållandena vid tiden för dess beslut, kunde nämligen beslutet icke befria den verkställande läkaren från att tillse att sådana förutsättningar, som hänförde sig till kvinnans vilja eller den i lagen fastställda tidrymden inom vilken ingreppet finge ske, fortfarande vore för handen då verkställandet ägde rum. Med hänsyn till att enligt vad nu föreslagits den verkställande läkaren vid lokal prövning alltid skall delta i prövningen torde någon sådan föreskrift icke vara erforderlig för dessa fall. För de fall där medicinalstyrelsen verkställer prövningen torde några bestämmelser angående formen och innehållet av styrelsens beslut icke behöva givas i lagen.

I enlighet med vad nu angivits har 4 § omarbetats.

Såsom förut antytts bör den läkare som verkställer ingreppet vara skyldig att snarast möjligt avgiva rapport härom till medicinalstyrelsen, varjämte underlåtenhet härav — i motsats till vad som nu gäller enligt den av medicinalstyrelsen utfärdade kungörelsen — bör vara straffbelagd. Bestämmelser härom torde, i likhet med vad som skett i fråga om sterilisering, böra utfärdas av Kungl. Maj:t.

I 5 § av sitt förslag har kommittén upptagit bestämmelser om att vissa personer regelmässigt skola höras i ärende angående abortframkallning. Kommittén utgick emellertid i sin motivering ifrån att varken de i 5 § nämnda personerna eller andra personer skulle, därest kvinnan kunde lämna giltigt samtycke till ingreppets företagande, få höras utan hennes medgivande. Lagrådet har uttalat att de i förevarande paragraf angivna personernas hörande icke borde vara beroende av kvinnans samtycke men funnit att en sådan regel skulle komma att gälla även om den av kommittén föreslagna formuleringen bibehölles. Lagrådet har vidare hemställt att den som har vårdnaden om minderårig kvinna regelmässigt borde höras i abortärendet även om kvinnan uppnått 18 års ålder. De anmärkningar som lagrådet sålunda framställt synas riktiga. Paragrafen har alltså med hänsyn till den senare anmärkningen undergått jämkning. Därjämte har i enlighet med vad som förordats av tre ledamöter i lagrådet till paragrafen fogats ett andra stycke, i vilket givits uttryck åt den grundsatsen, att andra personer än de i 5 § nämnda ej må, där kvinnan kan lämna giltigt samtycke till avbrytande av havandeskapet, höras utan hennes samtycke.

I 6 § av kommitténs förslag upptogos bestämmelser dels om att abortingreppet finge företagas endast av legitimerad läkare dels ock om att ingreppet finge verkställas endast å vissa anstalter: lasarett, därmed jämförlig allmän anstalt eller sjukstuga samt, därest medicinalstyrelsen så prövade erforderligt, även å annan, d. v. s. enskild, anstalt. I det överarbetade förslaget har, i enlighet med vad medicinalstyrelsen förordat, i fråga om behörigheten att verkställa sådant ingrepp föreslagits den skärpningen att ingreppet får utföras å de förra anstalterna endast av där anställd läkare samt å de senare anstalterna endast av läkare som av medicinalstyrelsen berättigats att företaga ingreppet därstädes. Ifrågavarande ändring har föranletts av den ställning i prövningsförfarandet som föreslagits skola tillkomma den verkställande läkaren.

Uppenbarligen kan vid medicinska indikationer inträffa att det dröjsmål, som den i 4 § föreskrivna prövningen skulle medföra, eller den förflyttning av kvinnan, som skulle bli nödvändig om ingreppet måste utföras å anstalt varom i 6 § sägs, skulle medföra ökade risker för kvinnans liv eller hälsa utöver den fara som utgör indikation för ingreppet. Av allmänna rättsgrundsatser lär, även utan uttrycklig lagbestämmelse, följa, att ingreppet i sådant fall får av läkare företagas utan iakttagande av de bestämmelser som innehållas i nämnda paragrafer. För undanröjande av varje tveksamhet härom hos den verkställande läkaren har det syntts lämpligt att i förslaget införa en ny paragraf, betecknad 7 §, som uttryckligen fastslår angivna rättsgrundsats.

I 8 §, vilken motsvarar 7 § i kommitténs förslag — vari givits bestämmelser åsyftande att skapa garanti för att prövningsförfarandet i kvinnans intresse omgives med viss sekretess — har i enlighet med vad lagrådet hemställt företagits jämkning, varigenom bestämmelsernas räckvidd något begränsats.

I 9 §, vilken motsvarar 8 § i de sakkunnigas förslag, har i enlighet med vad lagrådet föreslagit stadgats att klagan ej må föras över medicinalstyrelsens beslut i ärende angående avbrytande av havandeskap.

De av kommittén föreslagna straffbestämmelserna, vilka innehållas i 9—13 §§ av kommitténs förslag, ha i enlighet med lagrådets anmärkningar undergått en huvudsakligen redaktionell omarbetning samt upptagits i 10—14 §§ av det överarbetade förslaget. En av lagrådets anmärkningar har dock icke föranlett någon ändring i förslaget. Lagrådet har föreslagit att en läkare, som under utövning av tjänst överträtt eller åsidosatt vad i lagen stadgas och därigenom ådagalagt vårdslöshet, skulle kunna ådömas, förutom ansvar för ämbetsbrott, även dagsböter eller fängelse i högst sex månader, om brottet det förtjänade. Det skäl som åberopats till stöd för den av lagrådet föreslagna skärpningen lär emellertid sakna betydelse med hänsyn till att kommitténs förslag att särskilt förordnade läkare skola ingå i prövningsinstansen ej upptagits.

I 15 §, som motsvarar 14 § i kommitténs förslag, har en redaktionell ändring företagits vilken föranletts av 1937 års lagstiftning om verkställighet av bötesstraff.

Beträffande straffbestämmelserna för fosterfördrivning i 14 kap. strafflagen har kommittén föreslagit vissa ändringar av innebörd dels att kvinnan alltid skulle vara straffri om aborten framkallats av legitimerad läkare dels ock att, därest omständigheterna vore synnerligen mildrande, kvinnan skulle kunna frias från straff eller i visst fall straffet nedsättas. I likhet med lagrådet anser jag att några bestämmelser av angivet innehåll icke böra upptagas. I 14 kap. strafflagen har därför icke föreslagits annan ändring än att däri, i enlighet med lagrådets förslag, inarbetats en bestämmelse med erinran om att enligt lagen om avbrytande av havandeskap i vissa fall ej må dömas till straff för handling som i och för sig faller in under stadgandena om fosterfördrivning i förevarande kapitel. Nämnada bestämmelse har lämpligen synts böra införas i en med 28 a § betecknad paragraf.

Det av kommittén framlagda förslaget till *lag angående ändrad lydelse av 2 § 17:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt* bör i enlighet med vad lagrådet framhållit utgå, därest, såsom tidigare föreslagits, förbud införes mot att föra klagan över medicinalstyrelsens beslut i ärende angående avbrytande av havandeskap.

I kommitténs förslag till *lag angående ändrad lydelse av 3 och 5 §§ lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten* ha företagits några redaktionella jämkningar föranledda dels av den omarbetning av straffbestämmelserna i lagen om avbrytande av havandeskap som i anledning av lagrådets anmärkningar verkställts dels ock därav att viss av kommittén föreslagen ändring blivit i annat sammanhang genomförd.

Lagrådet har i sitt yttrande hemställt om lagstiftningsåtgärder i syfte att skydda kvinnan mot ett olämpligt offentliggörande av sådana till myndighet inkomna eller där författade handlingar som beröra prövning om havandeskaps avbrytande. Vad lagrådet sålunda uttalat synes riktigt. Den av lagrådet anförda synpunkten bliver i viss utsträckning tillgodosedd genom den år 1937 tillkomna lagstiftningen angående allmänna handlingar. För att ett fullt tillfredsställande skydd i angivet hänseende skall kunna beredas kvinnan torde det emellertid vara erforderligt att företaga viss ändring i 14 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Tiden för de föreslagna lagarnas ikraftträdande synes lämpligen kunna fastställas till den 1 januari 1939.»

Beträffande sexualupplysningen må här anmärkas följande.

På föredragning av t.f. chefen för ecklesiastikdepartementet uppdrog Kungl. Maj:t den 24 september 1934 åt medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen att, efter samråd med abortkommittén och de sakkunniga vilka tillkallats att biträda med verkställande av utredning rörande revision av preventivlagen, till Kungl. Maj:t gemensamt inkomma med förslag till erforderliga åtgärder för åstadkommande inom och utom skolan av en vidgad och förbättrad undervisnings- och upplysningsverksamhet rörande de sexuella frågorna. De båda styrelserna överlämnade på grund härav den 28 juni 1935 tvenne betänkan-

den, det ena angående vidgad och förbättrad undervisnings- och upplysningsverksamhet inom skolan rörande de sexuella frågorna, utarbetat inom skolöverstyrelsen, det andra angående ifrågavarande verksamhet utom skolan, utarbetat inom medicinalstyrelsen.

Befolkningskommissionen, till vilken nyssnämnda båda yttranden remitterades, har därefter i sitt den 4 december 1936 avgivna betänkande i sexualfrågan (S. O. U. 1936: 59) upptagit spørgsmålet om sexualupplysningen till ingående behandling. Över betänkandet hava yttranden införskaffats från vissa kvinnosammanslutningar.

Ärendet är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Det föreliggande förslaget till lagstiftning om avbrytande av havandeskap innebär till en början att abortframkallning på *medicinska* skäl, vilken redan nu på grund av allmänna rättsgrundsatser anses tillåten, göres till föremål för reglering i lagen. Vidare medges avbrytande av havandeskap på *humanitära* skäl — när havandeskapet uppkommit genom våldtäkt eller vissa andra kränkningar av kvinnans handlingsfrihet, eller av könsumgänge mellan personer i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svägerlag eller mellan syskon, eller när kvinnan vid hävdandet ej fyllt 15 år eller var sinnessjuk eller sinnesslö — samt på *eugeniska* indikationer, d. v. s. när med skäl kan antagas att kvinnan eller det väntade barnets fader genom arvsanlag kommer att på avkomlingar överföra sinnessjukdom, sinnesslöhet eller svår kroppslig sjukdom. Beträffande fosterfördrivning på sociala grunder ansåg den i ärendet tillkallade kommittén att abort i sådana fall under vissa närmare angivna villkor borde vara tillåten. Enligt propositionen skall emellertid, i likhet med vad som föreslagits av lagrådet och befolkningskommissionen, abortframkallning i förevarande hänseende vara medgiven allenast vid *blandat medicinsk-social* indikation (utsläpade mödrar och liknande fall) men däremot icke vid rent sociala indikationer (ekonomisk nöd, social vanära och dylikt). Utskottet finner den sålunda gjorda gränsdragningen, vilken kompletteras med bestämmelser som garantera en omsorgsfull prövning av frågan huruvida en abortindicerande omständighet föreligger, innebära en med hänsyn till rådande omständigheter lämplig avvägning å området. Härvid utgår utskottet emellertid ifrån att reformarbetet å det socialpolitiska området alltfört kommer att leda till åtgärder från samhällets sida av beskaffenhet att motverka uppkomsten av sådana situationer, i vilka kvinnor av fara för nöd eller ofärd drivas att framkalla abort. Vidare förutsätter utskottet att frågan om sexualupplysningen erhåller en tillfredsställande lösning. Då sistnämnda spørgsmål, på sätt av utskottets redogörelse framgår, är föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, torde det icke vara erforderligt för riksdagen att, såsom i motionen I: 254 påyrkats, nu göra någon framställning till Kungl. Maj:t härutinnan.

Vad beträffar den närmare utformningen av *förslaget till lag om avbrytande av havandeskap* föranledes utskottet till följande erinringar.

I förslagets 1 § 1. utsäges, att havandeskap må avbrytas, när på grund av

sjukdom, kroppsfel eller svaghet hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa. Därvid åsyftas med uttrycken »sjukdom» och »kroppsfel» fall av rent medicinsk indikation och med »svaghet» fall av blandat medicinsk-social indikation. Då i motionerna I: 256 och II: 378 uttalats tveksamhet rörande innebörden av sistnämnda indikation, sådan den i lagtexten angivits, vill utskottet understryka att härmed avses att i nära överensstämmelse med lagrådets yttrande angiva en vid tiden för abortfrågans prövning förefintlig så betydande kroppslig eller själslig svaghet hos kvinnan att en samvetsgrann läkare måste säga sig att, med hänsyn jämväl till de förhållanden under vilka kvinnan är hänvisad att leva, hon icke kan utan allvarlig och påtaglig fara för hälsan utstå den påfrestning, som skulle föranledas av havandeskapet och förlossningen samt det späda barnets vård.

De humanitära indikationerna ha angivits i 1 § 2. huvudsakligen genom en hänvisning till de paragrafer i strafflagen som kriminalisera förfaranden av de slag varom här är fråga (våldtäkt, blodskam etc.). Därvid hava i överensstämmelse med lagrådets uttalande endast medtagits handlingar av den svåra art att straffarbete därå enligt lag kan följa. Bland de förfaranden, som i enlighet härmed kommit att uteslutas, har utskottet särskilt bemärkt det genom en förra året genomförd lagändring tillkomna stadgandet i 18 kap. 8 a § strafflagen, enligt vilket den, som genom grovt missbruk av överordnad ställning förmår kvinna, som ej fyllt 18 år, till otukt, skall straffas med fängelse. En kvinna, som hävdats under dylika omständigheter, har enligt utskottets förmenande blivit utsatt för en så allvarlig kränkning av sin könsfrihet, att abortframkallning bör tillåtas. Utskottet föreslår därför att i 1 § 2. göres en hänvisning jämväl till 18 kap. 8 a § strafflagen. Den nödiga garantien mot missbruk torde kunna erhållas därigenom att, på sätt skett beträffande vissa andra liknande förfaranden, för avbrytande av havandeskap uppställas den förutsättning att brottet, där så kunnat ske, åtalats eller angivits till åtal. Utskottet vill därför också föreslå att 2 §, som innehåller föreskriften om berörda förutsättning, kompletteras i enlighet härmed.

I 4 § första stycket stadgas att — i andra fall än dem som omförmälas i det följande stycket av samma paragraf — havandeskap ej må avbrytas med mindre två läkare, som regel båda i tjänsteställning (jfr 6 §), i skriftligt utlåtande, på grunder som i utlåtandet angivas, förklarar förutsättningarna för åtgärden vara för handen. Utskottet finner detta stadgande välmotiverat och kan alltså icke biträda den i motionen II: 381 framkomna meningen att prövningen skulle kunna anförtros åt en ensam läkare. Enligt ett av föredragande departementschefen i propositionen gjort uttalande skall den läkare som verkställer ingreppet vara skyldig att avgiva rapport härom till medicinalstyrelsen. Föreskrifterna härom torde böra angiva att, där prövningen icke verkställts av medicinalstyrelsen, i rapporten skall ingå fullständig redogörelse för innehållet i det av de båda läkarna avgivna utlåtandet.

I 5 § av förslaget stadgas att, innan prövning sker huruvida havandeskap

må avbrytas, skall, där det kan ske och ej särskilda skäl däremot äro, tillfälle till yttrande beredas det väntade barnets fader samt, om kvinnan är under 21 år den som har vårdnaden om henne, om hon är omyndigförklarad förmyndaren, om hon är gift hennes man, och om hon är intagen å allmän anstalt dennas läkare och föreståndare. En dylik bestämmelse har givetvis en icke ringa betydelse, om, i likhet med vad som skett i kommittéförslaget, abort på rent sociala indikationer tillåtes. I propositionen har emellertid, såsom förut nämnts, hänsyn tagits endast till den blandat medicinsk-sociala indikationen. Vidare är att märka att enligt propositionen även abort på rent medicinska grunder skall regleras i lagen. Utskottet vill därför föreslå att föreskriften uppmjukas såtillvida att däri endast utsäges att tillfälle till yttrande bör, när skäl därtill äro, beredas de ifrågavarande personerna.

Beträffande 6 § föreslår utskottet en mindre jämkning, vilken medför att medicinalstyrelsen skall kunna medgiva viss läkare att utföra en abort-operation å allmän anstalt, även om han icke är där anställd.

Vad beträffar 11 § har utskottet bemärkt att densamma allenast kan vinna tillämpning i de relativt sällsynta fall som angivas i andra stycket av 4 §. För dessa fall torde den emellertid äga ett visst berättigande.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) riksdagen måtte, med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra i Kungl. Maj:ts förslag vidtagas, för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1) Lag

om avbrytande av havandeskap.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Havandeskap må enligt denna lag avbrytas:

1. när på grund av sjukdom, kroppsfel eller svaghet hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa;

2. när kvinnan hävdats under förhållande varom förmäles i 15 kap. 12, 13, 15 eller 15 a § eller 18 kap. 1, 2, 3, 7, 8 eller 9 §, så ock då hävdandet ägt rum under omständigheter som omförmälas i 18 kap. 6 § strafflagen samt inneburit ett grovt åsidosättande av kvinnans handlingsfrihet;

2. när kvinnan hävdats under förhållande varom förmäles i 15 kap. 12, 13, 15 eller 15 a § eller 18 kap. 1, 2, 3, 7, 8, 8 a eller 9 §, så ock då hävdandet ägt rum under omständigheter som omförmälas i 18 kap. 6 § strafflagen samt inneburit ett grovt åsidosättande av kvinnans handlingsfrihet;

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

3. när med skäl kan antagas att kvinnan eller det väntade barnets fader genom arvsanlag kommer att på avkomlingar överföra sinnessjukdom, sinnesslöhet eller svår kroppslig sjukdom.

Avbrytande av havandeskap på annan grund än sjukdom eller kroppsfel hos kvinnan må ej företagas efter havandeskapets tjugonde vecka.

2 §.

Har kvinnan hävdats under förhållande varom förmäles i 15 kap. 12, 13, 15 eller 15 a § eller 18 kap. 6 § strafflagen, må på grund därav avbrytande av havandeskapet icke äga rum, med mindre brottet, där så kunnat ske, åtalats eller angivits till åtal.

2 §.

Har kvinnan hävdats under förhållande varom förmäles i 15 kap. 12, 13, 15 eller 15 a § eller 18 kap. 6 eller 8 a § strafflagen, må på grund därav avbrytande av havandeskapet icke äga rum, med mindre brottet, där så kunnat ske, åtalats eller angivits till åtal.

Avbrytande av havandeskap på grund av att kvinnan vid hävdandet ej fyllt femton år må, där den som har vårdnaden om henne ej samtyckt till åtgärden, icke äga rum utan att särskilda omständigheter tala därför.

Havandeskap må ej avbrytas på grund av arvsanlag hos kvinnan varom i 1 § 3. förmäles, med mindre jämväl sterilisering å henne företages, utan så är att sådan åtgärd till följd av att kvinnan saknar förmåga att därtill lämna giltigt samtycke ej kan äga rum eller den av särskilda skäl finnes olämplig.

3 §.

Utan kvinnans begäran må havandeskapet avbrytas allenast där kvinnan på grund av rubbad själsverksamhet saknar förmåga att lämna giltigt samtycke till åtgärden.

4 §.

Havandeskap må ej avbrytas, med mindre den läkare som utför ingreppet samt annan läkare i den tjänsteställning Konungen föreskriver, i skriftligt utlåtande, på grunder som i utlåtandet angivas, förklarat förutsättningarna för åtgärden vara förhanden.

Avbrytande av havandeskap på den i 1 § 3. angivna grund må ske endast efter prövning av medicinalstyrelsen. Lag samma vare, där kvinnan på grund av rubbad själsverksamhet saknar förmåga att lämna giltigt samtycke till åtgärden.

5 §.

Innan prövning sker huruvida havandeskap må avbrytas, skall, där det kan ske och ej särskilda skäl däremot äro, tillfälle till yttrande bere-

5 §.

Innan prövning sker huruvida havandeskap må avbrytas, bör, när skäl därtill äro, tillfälle till yttrande beredas det väntade barnets fader samt,

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

das det väntade barnets fader samt, om kvinnan är under tjuguett år den som har vårdnaden om henne, om hon är omyndigförklarad förmyndaren, om hon är gift hennes man, och om hon är intagen å allmän anstalt dennas läkare och föreståndare.

om kvinnan är under tjuguett år den som har vårdnaden om henne, om hon är omyndigförklarad förmyndaren, om hon är gift hennes man, och om hon är intagen å allmän anstalt dennas läkare och föreståndare.

I övrigt må, där fråga är om kvinna som kan lämna giltigt samtycke till avbrytande av havandeskapet, yttrande ej inhämtas utan kvinnans medgivande.

6 §.

Avbrytande av havandeskap skall utföras å lasarett, därmed jämförlig allmän anstalt eller sjukstuga av där anställd läkare. *Därest medicinalstyrelsen så prövar erforderligt, må styrelsen medgiva viss läkare att utföra sådan åtgärd å annan anstalt än nu är sagt.*

6 §.

Avbrytande av havandeskap skall utföras å lasarett, därmed jämförlig allmän anstalt eller sjukstuga av där anställd läkare. *Utan hinder härav må medicinalstyrelsen, där styrelsen så prövar erforderligt, medgiva viss läkare att utföra sådan åtgärd å anstalt som nyss är sagt eller å annan anstalt.*

7 §.

Kan, då fråga är om avbrytande av havandeskap på grund av sjukdom eller kroppsfel hos kvinnan, prövning av förutsättningarna för ingreppets företagande i den ordning 4 § angiver, eller utförande av ingreppet å anstalt varom i 6 § sägs, icke utan våda äga rum med hänsyn till dröjsmål eller annan olägenhet som därigenom skulle uppstå, må havandeskapet av legitimerad läkare avbrytas utan iakttagande av nämnda stadganden.

8 §.

Ej må den som prövat förutsättningarna för avbrytande av havandeskap eller verkställt sådan åtgärd, eller den som biträtt vid utredningen eller verkställandet, i oträngt mål yppa något av vad därvid förekommit.

9 §.

Över medicinalstyrelsens beslut i ärende angående avbrytande av havandeskap må klagan ej föras.

10 §.

Har någon efter prövning som avses i 4 eller 7 § avbrutit havandeskap eller gjort försök därtill, och skedde åtgärden med iakttagande av de i 1 § andra stycket samt 3 § givna föreskrifter, då må ej dömas till straff enligt 14 kap. 26, 27 eller 28 § strafflagen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

11 §.

Har i fall varom i 10 § förmäles den som icke är legitimerad läkare avbrutit havandeskap å annan eller gjort försök därtill, straffes med fängelse i högst ett år eller, vid synnerligen förmildrande omständigheter, med dagsböter.

12 §.

Läkare, vilken mot bättre vetande antingen i utlåtande som i 4 § sägs förklarat förutsättningarna för avbrytande av havandeskap vara förhanden eller ock till myndighet eller annan läkare avgivit falsk utsaga i ärende angående sådan åtgärd, dömes, om han ej är förfallen till ansvar för fosterfördrivning, till fängelse i högst ett år eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till dagsböter.

Har läkare vid prövning av ärende angående avbrytande av havandeskap eller eljest genom att överträda eller åsidosätta vad i denna lag stadgas visat vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet, och är han icke underkastad ansvar för ämbetsbrott, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

13 §.

Avgiver någon i annat fall än ovan sägs mot bättre vetande till myndighet eller läkare falsk utsaga i ärende angående avbrytande av havandeskap, och är han ej förfallen till ansvar för fosterfördrivning, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

14 §.

Överträder någon i annat fall än ovan sägs vad i 8 § stadgas, dömes till dagsböter.

15 §.

Förseelse mot vad i 8 § är stadgat må ej åtalas av allmän åklagare, där den ej av målsägande angives till åtal.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

16 §.

Konungen äger meddela erforderliga bestämmelser angående tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1939.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

2) Lag

om ändring i 14 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att i 14 kap. strafflagen skall införas en ny paragraf, betecknad 28 a §, av följande lydelse:

28 a §.

Att i vissa fall för handling som i 26, 27 eller 28 § sägs ej må dömas till straff enligt nämnda lagrum, därom stadgas i särskild lag om avbrytande av havandeskap.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1939.

---

3) Lag

angående ändrad lydelse av 3 och 5 §§ lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten.

Härigenom förordnas, att 3 och 5 §§ lagen den 21 september 1915 om behörighet att utöva läkarkonsten¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

3 §.

Har legitimerad läkare genom utslag, som mot honom äger laga kraft, för brott, som han förövat under utövning av läkarkonsten, dömts till straffarbete eller svårare straff eller enligt 14 kap. 9, 12, 13, 17, 27 eller 33 §, 15 kap. 9, 14 eller 15 a § eller 18 kap. 6, 8, 8 a eller 9 § strafflagen eller 12 § lagen om avbrytande av havandeskap till fängelse

eller, där han innehaft sådan läkarbefattning, att brott i tjänsten bestraffas såsom brott av ämbetsman, i annat fall än nyss sagts för brott, som han förövat under utövning av läkarkonsten, gjort sig förfallen till avsättning från befattningen eller mistning därav på viss tid

eller fällts till ansvar enligt 7 § här nedan,

skall medicinalstyrelsen, såvida läkaren finnes hava genom vad han sålunda låtit komma sig till last visat sig ovärdig det förtroende, en läkare bör äga, eller oförmögen att nöjaktigt utöva sin konst, för viss tid, ej över tio år, eller

---

¹ Senaste lydelse se SFS 1937:244

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

för alltid återkalla hans legitimation; dock att för läkare, som blivit av Konungen eller av medicinalstyrelsen utnämnd till läkarbefattning, legitimationen ej må återkallas, så länge han innehar befattningen, samt att, där dylik läkare dömts till suspension, legitimationen må återkallas allenast för suspensions-tiden.

Där läkare — — — utöva läkarkonsten.

5 §.

Har någon, som är behörig att utöva läkarkonsten, dömts till straffarbete eller svårare straff eller enligt 14 kap. 9, 12, 13, 17, 27 eller 33 §, 15 kap. 9, 14 eller 15 a § eller 18 kap. 6, 8, 8 a eller 9 § strafflagen eller 12 § lagen om avbrytande av havandeskap till fängelse eller till ansvar för förseelse, som i 7 § här nedan sägs, eller har innehavare av sådan läkarbefattning, att brott i tjänsten bestraffas såsom brott av ämbetsman, gjort sig förfallen till avsättning från befattningen eller mistning därav på viss tid, skall domstolen till medicinalstyrelsen insända protokoll och utslag i målet.

Har någon — — — hos Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1939.

4) L a g

**angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249)
om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.**

Härigenom förordnas, att 14 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

14 §.

Handlingar vilka — — — förbehåll göras.

Angår handling — — — annan person.

Vad i denna paragraf stadgas har icke avseende å myndighets beslut som särskilt utfärdats eller i protokoll upptagits, där fråga ej är om barnavårdsnämnds eller nykterhetsnämnds beslut eller beslut i ärende som rör tillämpning av lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar eller lagen om avbrytande av havandeskap.

Uppgifter och — — — om socialregister.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1939.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

B) att motionerna I: 256 samt II: 378 och 381 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A); samt

C) att motionen I: 254 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 maj 1938.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Wagnsson*, *Ewerlöf*, *Eskhult*, *Branting**, *Emil Andersson*, *Karl Johan Olsson* och *Roos*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist*, *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund och *Lindmark**, fru *Östlund*, herr *Ryberg*, fru *Gustafson** samt herr *Gezelius*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

dels av herr *Schlyter*, som anför:

»I fråga om indikationerna för rätt att avbryta havandeskap står jag principiellt på den ståndpunkt, som representerades av det till lagrådet den 31 maj 1935 remitterade kommittébetänkandet, vari jämväl den sociala indikationen för abort var upptagen.

Vidare anser jag övervägande skäl av olika art tala för att kvinna icke straffas för avbrytande av eget havandeskap eller att i varje fall möjlighet till åtalseftergift införes efter prövning av kvalificerad överåklagare.

Då den av utskottet tillstyrkta kungl. propositionen innehåller mycket betydande förbättringar i förhållande till nu gällande lagstiftning i ämnet, kan jag emellertid acceptera densamma såsom en efter det nuvarande tidsläget avpassad sammanjämkning under hänsynstagande till skiftande synpunkter i den svårbedömda frågan.»;

dels av herr *Emil Andersson*, vilken hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 256 och II: 378, avslå förevarande proposition;

dels ock av herrar *Karl Johan Olsson* och *Hedlund* samt fru *Östlund*, vilka hemställt, att 5 § i förslaget till lag om avbrytande av havandeskap bort utgå samt i anledning därav föranledda ändringar i paragrafnumreringar och -hänvisningar vidtagas.